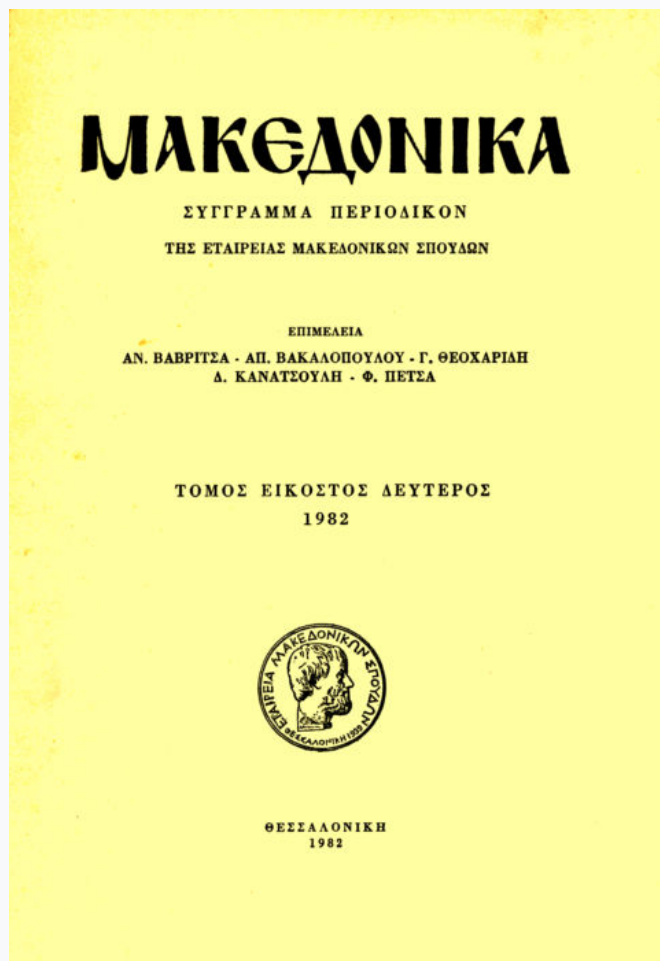

Μακεδονικά

Τόμ. 22, Αρ. 1 (1982)

Ιστορική εξέλιξη του γεωγραφικού χώρου της Βορειοδυτικής μείζονος Μακεδονίας κατά την περίοδο του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856)

Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.513](https://doi.org/10.12681/makedonika.513)

Copyright © 2014, Κωνσταντίνος Απ. Βακαλόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βακαλόπουλος Κ. Α. (1982). Ιστορική εξέλιξη του γεωγραφικού χώρου της Βορειοδυτικής μείζονος Μακεδονίας κατά την περίοδο του Κριμαϊκού Πολέμου (1853-1856). *Μακεδονικά*, 22(1), 16-28.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.513>

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΤΗΣ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΚΡΙΜΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (1853-1856)

1. Ἡ σημασία τῆς ἀνακάλυψης ἀρχειακῶν πηγῶν γιὰ τὴ γνώση τῆς ἱστορικῆς δομῆς τοῦ μακεδονικοῦ χώρου μὲ τὴν εὐρεία του βέβαια γεωγραφικὴ ἔννοια, ποὺ περιλαμβάνει σήμερα περιοχές, οἱ ὁποῖες ὑπάγονται στὴν ἑλληνικὴ, τὴ σερβικὴ καὶ τὴ βουλγαρικὴ Μακεδονία, εἶναι πραγματικά πολὺ μεγάλη. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἔχω καταλήξει ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ συστηματικὲς ἔρευνες σὲ ποικίλα θέματα, ποὺ ἀναφέρονται γενικότερα στὴν ἱστορικὴ ἐξέλιξη τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ αἰσθητὴ ἔλλειψη πρωτογενῶν πηγῶν—ἐλάχιστες εἶναι δυστυχῶς ἐκεῖνες οἱ εὐρωπαϊκὲς ἢ ἑλληνικὲς ἀρχειακὲς μονάδες, ποὺ περιέχουν πολύτιμο ὕλικὸ γιὰ τὴν πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάσταση τῆς Μείζονος Μακεδονίας ἰδιαίτερα κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο 1800-1870—καθιστᾷ περισσότερο προβληματικὴ τὴ συγγραφὴ μιᾶς συνθετικῆς ἱστορίας τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸ 19ο αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα ἐπιτακτικὴ τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴ δημοσίευση περισσότερων ἐπιμέρων μελετῶν¹.

Σὲ παλαιότερη ἐργασία μου, ποὺ εἶχε δημοσιευθεῖ στὰ «Μακεδονικά»², εἶχα ἀσχοληθεῖ ἀναλυτικὰ μὲ τὴ διερεύνηση τῶν ποικίλων πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν φαινομένων, ποὺ παρουσιάζονται στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἡ εἰκόνα ἐκεῖνῃ τῆς Βορειοδυτικῆς Μείζονος Μακεδονίας ποὺ ἔδωσα στὴ μελέτῃ ἐκείνῃ ἐμπλουτίζεται τώρα μὲ νέα ἀρχειακὰ στοιχεῖα ἐξίσου ἐνδιαφέροντα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὶς γαλλικὲς προξενικὲς ἐκθέσεις τοῦ Quai d'Orsay³, γραμμένες ἀπὸ τοὺς Γάλλους προξένους τοῦ Μοναστηρίου Adolphe Fleurat (1854), Bellaigue de Bughas (1855-1858) καὶ Paul Srimblor (1858-1859),

1. Βλ. ἀνάλογες σκέψεις στὴ μελέτῃ μου, Πῶς εἶδαν οἱ Εὐρωπαῖοι πρόξενοι τῆς Θεσσαλονίκης τὴν κατάστασι στὴ Μακεδονία τὸν περασμένο αἰῶνα, «Μακεδονικά» 20 (1980) 48-49.

2. Βλ. Κωνσταντίνου Ἀπ. Βακαλόπουλου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα, «Μακεδονικά» 21 (1981) 168-199.

3. AMAE (=Archives du Ministère des Affaires Etrangères), CPC (=Correspondance Politique Consulaire), Turquie, Monastir, vol. I, 1854-1859.

που υπήρξε και ο τελευταίος εκεί Γάλλος πρόξενος¹. Τά νέα ανέκδοτα και ιδιαίτερα πολύτιμα ύπομνήματα διακρίνονται κυρίως για την αξιοπιστία τους, γιατί περιγράφουν με αντικειμενικά κριτήρια τις συνθήκες που επικρατούν κατά την περίοδο 1854-1858 στο πασαλίκι του Μοναστηρίου. Έξιστορούν επίσης με λεπτομέρειες τις αλληπάλληλες επεμβάσεις των διπλωματικών εκπροσώπων της 'Αγγλίας και της Γαλλίας στα έσω-τερικά του πασαλικοῦ, οί όποῖες ἀντανακλούσαν ἰδιαίτερα κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνῃ τὸ σκληρὸ πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ ἀνταγωνισμὸ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο². Τά νέα ἱστορικὰ στοιχεῖα ἀποκαλύπτουν ἀκόμη, γιὰ πρώτη φορά, μὲ σαφήνεια τὶς ἐσωτερικὲς διεργασίες καὶ μεταβολές, οἱ ὁποῖες παρατηροῦνται, ἐξελίσσονται καὶ διαφοροποιοῦνται μέσα στὴ διοικητικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ ὕστερα ἀπὸ τὰ διάφορα μεταρρυθμιστικὰ μέτρα ποὺ εἶχε πάρει ἡ Πύλη κατὰ τὴν περίοδο 1839-1856 κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν μεγάλων δυνάμεων γιὰ τὴν ἐξυγίανση τῶν διοικητικῶν μηχανισμῶν τῆς καὶ γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ καθεστώτος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὀθωμανικῆς ἐπικράτειας. Μὲ ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον σταθμίζει ὁ ἐρευνητὴς τὸν ἀντίκτυπο καὶ τὶς ψυχολογικὲς ἀντιδράσεις τῶν χριστιανῶν κατοίκων τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτῶν μεταρρυθμίσεων³. Ἀξιοσημείωτο εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι πρόξενοι δέχονται τώρα ἀλλεπάλληλες αἰτήσεις ἀπὸ τοὺς πολυάριθμους χριστιανούς κατοίκους τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν

1. Βλ. ἀναλυτικὰ στοὺ Νίκο Ν. Σοτιρόβσκι, *Izveštaj francuskih konzula u Bitolju o jugozapadnoj Makedoniji u doba Krimskog rata*, «Jugoslavenski Istoričeski Časopis» 8 (1969) 111. Παρουσίαση τῆς μελέτης ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Ἀγγελόπουλο, βλ. στὸ «Δελτίον Σλαβικῆς Βιβλιογραφίας» τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἔτους Η', τεῦχος 30', Θεσσαλονίκη, Μάρτιος 1971, σσ. 12-16. Στὴν παραπάνω μελέτη τοῦ Ν. Σοτιρόβσκι ἀναφέρεται πολὺ περιληπτικὰ στὸ περιεχόμενο τῶν πολυάριθμων γαλλικῶν προξενικῶν ἐκθέσεων χωρὶς ν' ἀναλύει τὸ πλούσιο πραγματικὸ ὕλικό τους.

2. Ἐνδεικτικὰ καὶ μόνο γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ οἰκονομικὴ πολιτικὴ καὶ τοὺς πολιτικούς προσανατολισμούς τῆς Ἀγγλίας στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα μνημονεύω τὴν ἀξιόλογη μελέτη τοῦ V. J. Puryear, *International Economics and Diplomacy of the Near East. A Study of British Commercial Policy in the Levant, 1834-1853*, Stanford, California 1935. Πλούσια βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴ γαλλικὴ οἰκονομικὴ διείσδυση στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα βλ. στοὺ Κωνσταντῖνου Ἀπ. Βακαλόπουλου, *Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ χώρου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα στὰ πλαίσια τοῦ διεθνoῦς ἐμπορίου*, Θεσσαλονίκη 1980, σ. 10, ὑποσ. 2, σσ. 10-11, σσ. 17-18.

3. Βλ. σχετικὰ στοὺ Κων. Βακαλόπουλο, *Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ χώρου*, σσ. 42-43.

ἀπάνθρωπη φορολογική καταπίεση καὶ γενικότερα ἀπὸ τὴν οἰκονομική ἀθλιότητα, στὴν ὁποία τοὺς εἶχε καταδικάσει ὁ τουρκικὸς ζυγός.

2. Ὁ πρῶτος Γάλλος πρόξενος Adolphe Fleurat ἔφτασε στὸ Μοναστήρι στὰ τέλη Αὐγούστου τοῦ 1854. Ἡ ἀφιξή του θεωρήθηκε πραγματικά γιορταστικὸ γεγονὸς ἀνάμεσα στὸν ντόπιο ἑλληνοβλαχικὸ πληθυσμό. Ὅλος ὁ κόσμος βιαζόταν νὰ τὸν ὑποδεχθεῖ, ἐνῶ ὁ μητροπολίτης Πελαγονίας εἶχε στείλει τὴν ἄμαξά του σ' ἓνα προάστιο τοῦ Μοναστηρίου, γιὰ νὰ τὸν μεταφέρει πανηγυρικά στὴν πόλη. Ὁ Fleurat παρουσιάστηκε ἀρχικά στὸ γενικὸ διοικητὴ τοῦ πασαλικοῦ Βασίφ πασά, στὸν ὁποῖο ἐπέδωσε τὸ ἔγγραφο τοῦ διορισμοῦ του ἀπὸ τὴν Πύλη. Ἡ ἀφιξή τοῦ Γάλλου προξένου καὶ ἡ ταυτόχρονη παρουσία τοῦ Ἀγγλου καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ ἐκπροσώπου στὸ Μοναστήρι γιορτάστηκαν μὲ 21 κανονιὲς γιὰ κάθε Εὐρωπαϊὸ διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο¹.

Ἡ Αὐστρία διατηροῦσε στὰ 1854 ὑποπροξενεῖο στὸ Μοναστήρι μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Westermayer, ὁ ὁποῖος ἀντικαταστάθηκε τὴν ἴδια χρονιά ἀπὸ τὸν Vouletich. Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας στὴν ἴδια πόλη ὑπῆρξε ὁ Longworth ἄνθρωπος μὲ ἰσχὺ καὶ ἐπιρροή στὶς ντόπιες τουρκικὲς ἀρχές. Ὁ Longworth εἶχε ὑπηρετήσει παλαιότερα στὴν Κωνσταντινούπολη ὡς ἀναποκριτὴς μιᾶς μεγάλης ἀγγλικῆς ἐφημερίδας. Εἶχε διακριθεῖ σὲ διαφορὲς μυστικὲς ἀποστολὲς καὶ εἶχε κερδίσει ἰδιαίτερα τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ Ἀγγλου πρέσβη Stratford Canning. Ὁ Ἀγγλος πρόξενος ὑπῆρξε ὁ κύριος ρυθμιστὴς τῆς ἐσωτερικῆς κατάστασης τοῦ πασαλικοῦ τοῦ Μοναστηρίου. Μεσολαβοῦσε ἐπίμονα στὶς τουρκικὲς ἀρχές γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ καθεστώτος τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ, καθὼς καὶ γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη εἰσαγωγή καὶ τὴν ὀρθὴ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμιστικῶν μέτρων τῆς Πύλης. Εἶχε ἐπανεπιλημμένα ἐπισκεφθεῖ ἀκόμη καὶ τὶς πιὸ ἀπομακρυσμένες περιοχὲς τοῦ πασαλικοῦ, εἶχε ἔλθει σ' ἐπαφὴ μὲ πολλοὺς χριστιανοὺς κατοίκους καὶ εἶχε γνωρίσει ἀπὸ κοντὰ τὶς ἄθλιες συνθῆκες, κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες ζοῦσαν οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας. Ἡ τακτικὴ αὐτὴ τοῦ Ἀγγλου προξένου, ποὺ δὲν δίσταζε κάθε φορὰ νὰ καταγγέλλει στὴν Πύλη τὴν κακοδιοίκηση καὶ τὴν τυραννικὴ συμπεριφορὰ τῶν ντόπιων ἀρχῶν ἀπέναντι στοὺς χριστιανούς, εἶχε ψυχράνει τὴν τουρκικὴ διοίκηση τοῦ πασαλικοῦ καὶ τὴν ἔκανε ἐπιφυλακτικὴ ἀπέναντί του. Εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Ἀγγλου προξένου στὸ Μοναστήρι, ἡ ἐνεργητικότητά του καὶ ἡ ὀλοένα αὐξανόμενη ἐπιρροή του στὰ ἐσωτερικὰ πράγματα, εἶχαν συντελέσει ἀποφασιστικὰ στὴν ἀνύψωση τοῦ

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Αὐγούστου 1854, ff. 1-2.

ήθικοῦ τοῦ ντόπιου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ¹.

Μεγάλη ἐντύπωση προξένησε ἡ ἀφίξη τοῦ Γάλλου πρόξενου Adolphe Fleurat στὸ Μοναστήρι. Καθημερινὰ ἡ ἐπαυλὴ, στὴν ὁποία διέμενε, πολιορκοῦνταν ἀπὸ πλῆθος κόσμου, ποὺ ἐπιδίωκε νὰ τὸν συναντήσει, νὰ τοῦ ἐκθέσει τὰ αἰτήματά του καὶ νὰ τοῦ ζητήσει τὴ θερμὴ συμπαράστασή του. Πολλοὶ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ πασαλικοῦ ἰκέτευαν τὴν προστασία του ἀπὸ τὶς κατάφωρες ἀδικίες τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ ἀπὸ τὶς ἀλλεπάλληλες ἐπιθέσεις τῶν ἐλληνικῶν ληστανταρτικῶν ὁμάδων, ἰδιαίτερα στὶς περιοχὲς τῆς Καστοριάς καὶ Κλεισούρας. Μὲ μεγάλη ἐκπληξη πληροφορήθηκε ὁ Γάλλος πρόξενος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κατοίκους τοῦ πασαλικοῦ τὴ δράση πολυάριθμων Ρώσων πρακτόρων ἀνάμεσα στὶς χριστιανικὲς μάζες τῆς Βορειοδυτικῆς Μείζονος Μακεδονίας, οἱ ὁποῖοι ξεσήκωναν τοὺς ντόπιους πληθυσμοὺς καὶ μοίραζαν ὑποσχέσεις γιὰ τὴν ἐπικείμενὴ ἀπελευθέρωσή τους ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγό. Ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειῶναι ὁ Fleurat, οἱ χριστιανοὶ κάτοικοι τοῦ πασαλικοῦ ἀτένιζαν μὲ μεγάλες προσδοκίες πρὸς τὴ Ρωσία, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζουν τίποτε σχετικὸ γιὰ τὴ χώρα ἐκείνη καὶ γιὰ τὶς ἀληθινὲς προθέσεις της. Πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἐπίσης ἡ ἄγνωστη εἰδηση ποὺ ἀναφέρει ὁ Fleurat, ὅτι δηλαδὴ κατὰ τὸ Σεπτέμβριο-Ὀκτώβριο τοῦ 1854 εἶχε ἐκδηλωθεῖ σημαντικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα στὴν ἐλληνικὴ Πρεμετή, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ ντόπιος ἐλληνικὸς πληθυσμὸς της, ὅπως μνημονεύει ὁ ἴδιος, εἶχε ξεσηκωθεῖ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Χρονικὰ ἡ ἐλληνικὴ ἐξέγερση τῆς Πρεμετῆς συνέπεσε μὲ τὴν ἀγγλογαλλικὴ ἀποστολὴ στὴν Κριμαία².

Ἐντονες προσπάθειες γιὰ τὴ βελτίωση τοῦ χριστιανικοῦ καθεστώτος στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου καταβάλλουν ἀπὸ κοινοῦ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1854 ὁ Γάλλος καὶ ὁ Ἄγγλος πρόξενος, οἱ ὁποῖοι συντονίζουν τὶς ἐνέργειές τους γιὰ τὴν αὐστηρὴ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμιστικῶν μέτρων τῆς Πύλης. Ὁ Longworth εἶχε λάβει λεπτομερεῖς ὁδηγίες ἀπὸ τὸν Ἄγγλο πρέσβη Stratford Canning γιὰ τὴν τακτικὴ ἐνημέρωσή του καὶ γιὰ τὴν εὐσυνείδητη ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης στοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τοῦ πασαλικοῦ ἐκ μέρους τῶν ντόπιων τουρκικῶν ἀρχῶν. Ὁ Canning μάλιστα τὸν εἶχε παρακινήσει, ὅταν θὰ συναντοῦσε ἀντίδραση, νὰ ἀπευθύνεται ἀπευθείας στὴν Πύλη³.

3. Στὶς 5 Φεβρουαρίου τοῦ 1855 ἔφτασε στὸ Μοναστήρι ὁ δεῦτερος

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Αὐγούστου 1854, ff. 2-3, 10 Μαρτίου 1855, ff. 22-25.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 5 Ὀκτωβρίου, 1854, f. 7.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Ὀκτωβρίου 1854, ff. 9-10.

Γάλλος πρόξενος Bellaigue de Bughas, ό όποίος συνέχισε μέ τόν ίδιο ζήλο τό έργο του προκατόχου του. 'Αρχικά ήλθε σ' έπαφή μέ τό γενικό δικαιοκνητή Μεχμέτ πασά, ό όποίος ένιωθε φοβία από την παρουσία των Εύρωπαίων διπλωματικών εκπροσώπων στο Μοναστήρι και ήταν άπέναντί τους διστακτικός και άναποφάσιτος. Οί σχέσεις όμως του Bellaigue de Bughas ήταν άριστες μέ τό στρατιωτικό διοικητή 'Αβδή πασά, που άναπλήρωνε προσωρινά τόν 'Ομέρ πασά¹.

Λίγες μέρες μετά την άφιξη του Bellaigue de Bughas στο Μοναστήρι έφτασε στην ίδια πόλη ένας 'Αγγλος άξιωματικός, ειδικός άπεσταλμένος της άγγλικής κυβέρνησης, για να προβεί, σε στενή συνεργασία μέ τόν Longworth, στη στρατολόγηση μεγάλου έκστρατευτικού σώματος 4.000 ίππέων, οί όποιοι προορίζονταν να ένισχύσουν τις συμμαχικές δυνάμεις στην Κριμαία. Στις άρχές Μαρτίου άρχισαν οί στρατολογήσεις στις περιοχές του 'Ελβασάν και της Δίβρας. Σε κάθε μισθοφόρο ίππέα χορηγοΰνταν προκαταβολικά μηνιαίος μισθός από 150 πιάστρα, άλλα 50 πιάστρα για τη διατροφή του και φυσικά ό άπαραίτητος όπλισμός του². 'Αρχικά τά άποτελέσματα της άποστολής του 'Αγγλου άπεσταλμένου ύπήρξαν πενιχρά³. Γι' αυτό τόν 'Ιούλιο του 1855 έφτασε στο Μοναστήρι νέος 'Αγγλος άξιωματικός μέ σκοπό να στρατολογήσει στη Βόρεια Μακεδονία 8.000 άνδρες, οί όποιοι θα μεταφέρονταν μέ πλοία από τη Θεσσαλονίκη στην Κριμαία, για να ένισχύσουν τόν άγγλικό στρατό της Κριμαίας. Χριστιανοί, μουσουλμάνοι και 'Εβραίοι άρχισαν να κατατάσσονται στο σώμα αυτό και άμέσως μετά προωθοΰνταν στη Θεσσαλονίκη⁴.

'Ιδιαίτερη φροντίδα κατέβαλε και ό νέος Γάλλος πρόξενος μαζί μέ τόν 'Αγγλο συνάδελφό του για την εφαρμογή των διοικητικών μέτρων, που είχαν ληφθεί από την Πύλη στα πλαίσια του Τανζιμάτ. Στο Μοναστήρι λειτουργούσε την εποχή εκείνη μέ ύποτυπώδη μορφή ένα έμποροδικείο και ένα πλημμελειοδικείο, στα όποια συμμετείχαν άντιπρόσωποι του χριστιανικού και του μουσουλμανικού πληθυσμού, καθώς και εκπρόσωποι των εύρωπαϊκών προξενείων. 'Η παρουσία των Εύρωπαίων διπλωματικών εκπροσώπων στα δύο παραπάνω δικαστήρια μετρίαζε τη διαφθορά των τουρκικών άρχών και διασφάλιζε την όρθή άπονομή της δικαιοσύνης. Σε άλλες περιπτώσεις ό Bughas αναλάμβανε, ύστερα από αίτηση των ένδιαφερομένων πλευρών, να επίλυει ό ίδιος προσωπικά τις διαφορές μουσουλμάνων και χριστιάνων, που άφορούσαν κυρίως ζητήματα άστι-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 22 Φεβρουαρίου 1855, ff. 13-15.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 2 Μαρτίου 1855, ff. 17-21.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Μαρτίου 1855, f. 31.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 12 'Ιουλίου 1855, ff. 90-91.

κοῦ δικαίου καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ διαφόρων καταδικαστικῶν ἀποφάσεων, οἱ ὁποῖες εἶχαν μείνει ἐδῶ καὶ καιρὸ ἀνεκτέλεστες. Ἐπρόκειτο συνήθως γιὰ ὑποθέσεις φορολογικοῦ χαρακτῆρα ποὺ εἶχαν προκύψει ἀπὸ τὴν ἄδικη καὶ παράλογη φορολογικὴ πολιτικὴ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν¹. Ἔτσι π.χ. τὸν τελευταῖο καιρὸ τὸ χαράτσι εἶχε διπλασιαστεῖ ἐντελῶς αὐθαίρετα στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου καὶ εἶχε ἐξαγριώσει ἀφάνταστα τοὺς κατοίκους του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Γάλλος πρόξενος παραδέχεται ὅτι τὸ Τανζιμὰτ παρέμενε ἀκόμη «νεκρὸ γράμμα», ἐνῶ τὸ χάσμα ποὺ χώριζε τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τοὺς Τούρκους συνεχῶς μεγάλωνε². Χαρακτηριστικὴ ἦταν ἡ διστακτικότητά ποὺ ἔδειχναν οἱ Ἕλληνες πρόκριτοι τοῦ Μοναστηρίου νὰ συμμετάσχουν ὡς μέλη στὸ ἐκεῖ πλημμυελιοδικεῖο, τὸ ὁποῖο ἄρχισε νὰ λειτουργεῖ μὲ πλήρη σύνθεση τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1856. Παρὰ τὶς ἐντονες προτροπὲς τοῦ Bughas καὶ τοῦ Longworth, προφασίζονταν ὅτι ἦταν ἀπασχολημένοι, γιὰ νὰ ἀποφύγουν ἀργότερα, ὅπως οἱ ἴδιοι πίστευαν, τὴν τουρκικὴ ἐκδίκηση³.

Ἀνάλογες προσπάθειες κατέβαλε ὁ Bellaigue de Bughas γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς κρατικῆς μηχανῆς καὶ γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ληστείας στὶς περιφέρειες Καστοριάς καὶ Κλεισούρας⁴. Τὸ Μάιο τοῦ 1855 εἰκοσμελὴς ἀντιπροσωπεία τῶν κατοίκων τῆς Κλεισούρας ἐπισκέφθηκε τὸ Γάλλο πρόξενο καὶ τοῦ ἀνέφερε ὅτι 400 ἑλληνικὲς οἰκογένειες εἶχαν ἀναγκαστεῖ τελευταῖα νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ μεταναστεύσουν στὸ ἑλληνικὸ κράτος. Ὁ βαλὴς τοῦ πασαλικοῦ ὑποσχέθηκε στὸ Γάλλο διπλωματικὸ ἐκπρόσωπο νὰ στείλει ἐπὶ τόπου τὴ φρουρὰ τῆς Κοριτσῆς γιὰ νὰ καταδιώξει τὶς ἑλληνικὲς ληστανταρτικὲς ὁμάδες⁵. Τὸν Ἰούνιο ὅμως ὁ Bughas ἀνέλαβε νὰ πραγματοποιήσῃ μιὰ μεγάλη περιοδεία, γιὰ νὰ ἐξετάσῃ ἀπὸ κοντὰ τὴν κατάσταση. Τότε διαπίστωσε ὅτι ὁ βαλὴς δὲν εἶχε πάρει κανένα ἀποτελεσματικὸ μέτρο γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ληστείας, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνοβλάχων ληστανταρτῶν, ποὺ ἦταν διαιρεμένοι σὲ 4 ὁμάδες καὶ ἄριστα ὁργανωμένοι, ἔφτανε τοὺς 350. Αὐτοὶ ἐξουσίαζαν τὶς περιοχὲς τῆς Καστοριάς, τῆς Ἀνασελίτσας καὶ τῆς Χρούπistas καὶ εἶχαν σὲ κάθε χωριὸ κατασκόπους, ποὺ τοὺς ἐνημέρωναν γιὰ τὶς κινήσεις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων. Ὁ Γάλλος πρόξενος μὲ ἐπείγουςα ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ βαλὴ ἐξέθεσε διεξοδικὰ τὴν κατάσταση καὶ

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 10 Μαρτίου 1855, ff. 25-30.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Μαΐου 1855, f. 66.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 11 Ὀκτωβρίου 1856, f. 211 κ.ε.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 18 Ἀπριλίου 1855, f. 43.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Μαΐου 1855, ff. 64-66. Πρβλ. καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Bughas πρὸς τὸ βαλὴ τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ 6 Μαΐου τοῦ 1855, f. 69.

τόνισε ότι ήταν αποφασισμένος να πάρει τα απαραίτητα μέτρα. Κάλεσε άμέσως τους τοπικούς μουδίρηδες και με τη συνεργασία τους σχημάτισε μέσα σε 3 μέρες ένα μεγάλο σώμα από 800-900 έθελοντές, οι οποίοι προχώρησαν σε εκκαθαρίσεις στις δασώδεις κυρίως περιοχές. Παρά τη μυστικότητα όμως των επιχειρήσεων, οι ληστανταρτικές ομάδες ειδοποιήθηκαν έγκαιρα και διέφυγαν στον καζά της Κόνιτσας στο πασαλίκι Ίωαννίνων. Άπρακτος ο Bughas αναγκάστηκε να επιστρέψει στο Μοναστήρι, όπου ζήτησε από το βαλή ν' αυξήσει τον αριθμό των κατά τόπους φρουρών και να δημιουργήσει ειδικές στρατιωτικές μονάδες για τη φύλαξη των δερβενιδών. Τα αιτήματά του όμως αυτά απορρίφθηκαν από το διοικητικό συμβούλιο του πασαλίκιου. Ο Γάλλος διπλωματικός εκπρόσωπος πρότεινε τότε να σχηματιστούν σε κάθε χωριό σώματα από ντόπιους έθελοντές χριστιανούς και μουσουλμάνους, αλλά αυτό φάνηκε ιδιαίτερα επικίνδυνο στο βαλή, ο οποίος όμως τελικά υποχώρησε μπροστά στις απειλές των Ευρωπαίων προξένων και δέχθηκε να στρατολογηθούν 500 άνδρες για την εξάλειψη της ληστείας¹.

4. Τον Ιούλιο του 1855 ξέσπασε μεγάλη επιδημία χολέρας μέσα στο Μοναστήρι, γεγονός που ανάγκασε τους κατοίκους της πόλης να καταφύγουν στα γύρω χωριά. Έντρομες οι τουρκικές αρχές του πασαλίκιου έσπευσαν ν' απομακρυνθούν, ενώ ο Γάλλος πρόξενος ανέλαβε να συντονίσει την κατάσταση με τη συνεργασία των Έλλήνων ιερέων και γιατρών και να πάρει τα απαραίτητα προφυλακτικά μέτρα για την απολύμανση των φτωχότερων συνοικιών, οι οποίες είχαν πληγεί ιδιαίτερα από την επιδημία. Οι δυσκολίες που συνάντησε υπήρξαν μεγάλες. Το δημόσιο νοσοκομείο του Μοναστηρίου δεν είχε κρεβάτια και τα φαρμακεία στην πόλη ήταν ελάχιστα. Ο Bughas έκαμε μια μεγάλη περιοδεία στα γύρω χωριά και συγκέντρωσε από τους πλούσιους Έλληνες εμπόρους, οι οποίοι είχαν καταφύγει εκεί, 10.000 περίπου πιάστρα, τα οποία προόρισε για την αναδιοργάνωση του νοσοκομείου, τη μεταφορά των άσθενών και την πρόσληψη ύπαλλήλων. Η επιδημία της χολέρας διάρκεσε περίπου 6 εβδομάδες και προκάλεσε γύρω στους 700 θανάτους, κυρίως ανάμεσα στο χριστιανικό πληθυσμό. Μεγάλα προβλήματα αντιμετώπισε ο Γάλλος πρόξενος από την παρουσία των πολυάριθμων πρακτικών γιατρών—τους χαρακτηρίζει «τσαρλατάνους», οι οποίοι δυσχέραιναν σημαντικά το έργο του². Έντονη δραστηριότητα ανέπτυξε επίσης ο Γάλλος διπλωματικός εκπρόσωπος για την έδραίωση της γαλλικής επιρροής στη Βορειοδυτική

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 20 Ιουνίου 1855, ff. 75-85.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 23 Αυγούστου 1855, ff. 93-98.

Μακεδονία και για την ίδρυση καθολικής ιεραποστολής των Λαζαριστών στο Μοναστήρι. Βρήκε μάλιστα κατάλληλο οίκημα για τη στέγαση και ζήτησε από τη γαλλική κυβέρνηση να στείλει 3 καθολικούς ιερείς. Δεν παρέλειψε ακόμη να τονίσει στο αρμόδιο ύπουργείο 'Εξωτερικών την αναμενόμενη σφοδρή αντίδραση των 'Ελλήνων κατοίκων του Μοναστηρίου, του μητροπολίτη Πελαγονίας και του ισχυρού παπα-Στόικου, οι όποιοι έδειχναν ιδιαίτερη αντιπάθεια απέναντι στην καθολική δραστηριότητα¹. 'Ο παπα-Στόικος υπήρξε την εποχή εκείνη τὸ δεξί χέρι του μητροπολίτη Πελαγονίας, άσκούσε μεγάλη επιρροή επάνω του και είχε έπαφές με τις ντόπιες τουρκικές άρχές, γεγονός τὸ όποιο προβλημάτιζε ιδιαίτερα τὸ Γάλλο πρόξενο, πὸν σκεφτόταν νά τὸν άπομακρύνει κερδίζοντας τήν έμπιστοσύνη του 'Ελληνα μητροπολίτη. Παράλληλες ενέργειες τής καθολικής κίνησης σημειώνονται τήν εποχή αὐτή στὸν ίδιο γεωγραφικό χώρο άπό τὸν Αύστριακό ύποπρόξενο Vouletich, ὁ όποίος, σέ συνεργασία με τὸν 'Ιταλό μητροπολίτη του Δυρραχίου, σχεδίαζε νά ιδρύσει στο Μοναστήρι καθολικό παρεκκλήσι και νά εγκαταστήσει σ' αὐτό 'Ιταλό ιερέα². 'Ενῶ λοιπόν ἡ ὀργάνωση τής άποστολής τῶν Λαζαριστῶν προχωροῦσε με γρήγορο ρυθμό με τήν ύλική συμπαράσταση τής γαλλικής κυβέρνησης και ἄλλων καθολικῶν ὀργανώσεων³, έφτασε στὰ τέλη Αὐγούστου του 1855 στο Μοναστήρι ὁ 'Ιταλός ιερέας, για νά εγκατασταθεῖ στο οἶκημα, πὸν είχε προετοιμάσει ὁ Bughas! Με μεγάλη άπογοήτευση διεπίστωσε τότε ὁ Vouletich τῖς πραγματικές προθέσεις του Γάλλου προξένου και ἤρθε σέ άνοικτη ρήξη μαζί του. Τελικά ὁμως ὑποχώρησε, άφου δήλωσε ὅτι θά προβεῖ σέ έντονα διαβήματα πρὸς τήν κυβέρνησή του⁴.

'Η πτώση τής Σεβαστούπολης, ἡ όποία γιορτάστηκε με μεγαλοπρέπεια και χαιρετίστηκε με ένθουσιασμό άπό τὸ χριστιανικό και τὸ μουσουλμανικό πληθυσμό του πασαλικοῦ⁵, συνέπεσε χρονικά με τήν άφιξη του 'Ομερ πασά στο Μοναστήρι (άρχες 'Οκτωβρίου του 1855). 'Ο νέος πασάς δέν γνώριζε γραφή και ανάγνωση. Κρατοῦσε έθθρική στάση απέναντι στοὺς Εὐρωπαίους προξένους, οι όποιοι συνέχιζαν νά έπεμβαίνουν στίς έσωτερικές ὑποθέσεις του πασαλικοῦ και νά ὑποστηρίζουν τὰ καυτά αἰτήματα τῶν χριστιανῶν κατοίκων⁶. 'Ο 'Ομερ πασάς, γνήσιος έκφραστής τής τουρκικής πολιτικής ιδεολογίας μετά τὸ τέλος του Κριμαϊκού πολέ-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 26 'Απριλίου 1855, ff. 49-55.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 8 Μαΐου 1856, ff. 58-60, 12 'Ιουλίου 1858, f. 89.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 9 Μαΐου 1855, f. 62.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 22 Σεπτεμβρίου 1855, ff. 103-108.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 6 'Οκτωβρίου 1855, ff. 110-112.

6. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 28 'Οκτωβρίου 1855, ff. 115-118.

μου, διέδιδε με φανατισμό ότι ήταν δικαίωμα των ευρωπαϊκών δυνάμεων να υποστηρίζουν σε πολεμικές περιόδους την Τουρκία, αλλά με κανένα τρόπο δεν μπορούσαν να αναμειγνύονται και στα έσωτερικά της όθωμανικής αυτοκρατορίας. Η παρουσία του Όμερ πασά στο Μοναστήρι έπανεφερε το παλαιότερο καθεστώς της απόλυτης διοικητικής διαφθοράς, στέρησε τους χριστιανούς από τη συμπαράσταση των Ευρωπαίων διπλωματικών εκπροσώπων και προκάλεσε ιδιαίτερα την ένταση της ληστρικής δραστηριότητας¹.

Με την πάροδο του χρόνου οι πιέσεις των Ευρωπαίων προξένων μέσω των πρέσβων τους στην Πύλη μετρίασαν σημαντικά την άκαμπτη στάση του Όμερ πασά. Σ' αυτό συνετέλεσε άκομη και η επίσημη ανάγνωση του Χάτι-Χουμαγιούν, που πραγματοποιήθηκε στις 6 Μαρτίου του 1856 μπροστά στις ντόπιες αρχές του πασαλίκιου και η οποία προκάλεσε μεγάλη δυσάρεσκεια στους μουσουλμάνους². Ανώτατοι Τοῦρκοι κρατικοί λειτουργοί αισθάνθηκαν ταπεινωμένοι από την καθιέρωση της ισοπολιτείας και της ίσονομίας ανάμεσα στο χριστιανικό και το μουσουλμανικό πληθυσμό και ήθελαν να πιστεύουν ότι τελικά οι μεταρρυθμίσεις θα παρέμεναν ανεφάρμοστες. Μολαταῦτα στρατιωτικοί κύκλοι δεν έβλεπαν δυσμενείς επιπτώσεις από τη στρατολογία των χριστιανών. Αντίθετα οι Τοῦρκοι τσιφλικούχοι είχαν άνησυχήσει τόσο πολύ από την επίσημη αναγνώριση της έγχειας άτομικής ιδιοκτησίας, ώστε προέβλεπαν ότι η γή, που είχαν κατακτήσει με τούς άγώνες, θα κινδύνευε όριστικά να περιέλθει και πάλι στα χέρια των Έλλήνων έμπορών, οι όποιοι παράλληλα με τις έμπορικές συναλλαγές τους, επένδυαν σημαντικό τμήμα της περιουσίας τους στην άγροτική ιδιοκτησία³. Το φαινόμενο της ειρηνικής και βαθμιαίας μεταβίβασης των κατακτημένων έδαφών στους Έλληνες και Έβραίους κεφαλαιούχους, το όποιο παρατηρείται στα μέσα του 19ου αιώνα σε όλόκληρη την όθωμανική επικράτεια⁴, δεν όφείλεται βέβαια τόσο στις μεταρρυθμιστικές επιπτώσεις του Τανζιμάτ (1839-1856), όσο κυρίως στις οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν και ήταν άμεσα συνδεδεμένες με την πολιτική και την οικονομική παρακμή της Τουρκίας. Στη Μακεδονία ό κατακερματισμός των μεγάλων ιδιοκτησιών στρατιωτικού-φεουδαλικού τύπου που πραγματοποιείται κατά την περίοδο 1830-

1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 15 Μαρτίου 1856, ff. 138-141.

2. Βλ. τις ανάλογες αντιδράσεις των τουρκικών αρχών όλόκληρης της Μακεδονίας στοῦ Κ ω ν σ τ. Β α κ α λ ό π ο υ λ ο υ, Οικονομική λειτουργία του μακεδονικού και θρακικού χώρου, σ. 42.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 7 Ἀπριλίου, ff. 147-148.

4. Κ Β α κ α λ ό π ο υ λ ο υ, Οικονομική λειτουργία του μακεδονικού χώρου, σ. 34.

1850, απέβλεψε στη δημιουργία παραγωγικών μονάδων, σύμφωνα με τὰ σύγχρονα οικονομικά δεδομένα, αλλά δὲν ἦταν δυνατό ν' ἀναστείλει τὴν οικονομικὴ διείσδυση τῶν δυτικῶν χωρῶν καὶ τὴν ὁλοένα μεγαλύτερη ἐξάρτηση τοῦ μακεδονικοῦ χώρου ἀπὸ τὴ δυτικὴ βιομηχανικὴ παραγωγή. Τὸ ἑλληνικὸ καὶ ἐβραϊκὸ στοιχεῖο, εἶχε ἀρχίσει νὰ ὑποκαθιστᾷ τὸ τουρκικὸ στοιχεῖο σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος¹.

Ἐνα ἄλλο ἀνησυχητικὸ φαινόμενο τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ ἐντεινόμενη ληστρικὴ δραστηριότητα στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου ἀπὸ τὶς πολυάριθμες ληστανταρτικὲς ομάδες ποὺ δροῦσαν στὶς περιοχὲς τῆς Φλώρινας. Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1856 ὀρισμένες ἀπ' αὐτὲς εἰσέβαλαν στὴ Φλώρινα καὶ προσπάθησαν ν' ἀπαγάγουν τὸν Ἑλληνα ἱερέα καὶ ἕναν πλούσιο Ἑλληνα ἔμπορο². Τὸν Ἰούλιο ἡ κατάσταση ἐπιδεινώθηκε σημαντικὰ ἀκόμη καὶ μέσα στὸ Μοναστήρι. Πολυάριθμοι λησταντάρτες ἀπέιλησαν ὅτι θὰ εἰσβάλουν στὸ Μεγάροβο καὶ ζήτησαν 300.000 πιάστρα ἀπὸ τοὺς Ἑλλήνες κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἤλθαν στὸ Μοναστήρι καὶ ἰκέτευσαν τὴ βοήθεια τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἀποστολὴ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος στὸ Μεγάροβο ἀπομάκρυνε προσωρινὰ τὴν ἀπειλὴ, ἀλλὰ στὶς ἀρχὲς Ἰουλίου οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς ἀναγκάστηκαν νὰ μοιράσουν σημαντικὴ ποσότητα ὄπλων στοὺς Μεγαροβίτες, γιὰ νὰ προασπίσουν μόνοι τὴ σωματικὴ τους ἀκεραιότητα³. Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ ἴδιου χρόνου ἡ Πύλη ἀνησυχώντας ζωηρὰ ἀπὸ τὴν ἐπιδείνωση τῆς κατάστασης στὸ πασαλίκι τοῦ Μοναστηρίου, ἔστειλε τὸν εἰδικὸ ἀπεσταλμένο Ἀχμέτ Μπασίμ ἐφέντη γιὰ νὰ συμβάλει στὴν ἀποκατάσταση τῆς τάξεως⁴. Μερικοὺς μῆνες ἀργότερα ὁ Τοῦρκος στρατιωτικὸς διοικητὴς κατάφερε νὰ συλλάβει 12.000 λιποτάκτες, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἐπιδοθεῖ μὲ ζῆλο στὴ ληστρικὴ δραστηριότητα⁵. Ἡ ἄφιξί τοῦ νέου βαλῆ Ἀχμέτ πασᾶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1857 θεωρήθηκε σημαντικὸ γεγονός γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀναδιοργάνωση καὶ τὴν ἐξυγίανση τῆς κρατικῆς μηχανῆς, γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ γιὰ τὴ συγκράτηση τῆς ἀνοδικῆς τάσης τῶν τιμῶν, ποὺ παρατηρήθηκε σ' ὁλόκληρο τὸ μακεδονικὸ ὁρίζοντα μετὰ τὸ 1853⁶.

1. Διεξοδικὴ ἀνάλυση τῶν φαινομένων αὐτῶν βλ. Κ. Βακαλόπουλου, ἑ.ἀ., σσ. 26-32, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία. στοῦ Ἰδίου, Πολιτικὴ, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου, σ. 170.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 13 Ἰουνίου 1856, ff. 163-173.

3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 18 Ἰουλίου 1856, ff. 190-191.

4. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 14 Σεπτεμβρίου 1856, ff. 205-206.

5. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 25 Μαΐου 1857, f. 226.

6. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 10 Ἰουλίου 1857, ff. 232-233. Βλ. ἐπίσης τοῦ Κ. Βακαλόπουλου, Οἰκονομικὴ λειτουργία τοῦ μακεδονικοῦ καὶ θρακικοῦ χώρου, σ. 16.

5. Ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν τῶν γαλλικῶν προξενικῶν ἐκθέσεων διαφαίνεται ἀνάγλυφα ἡ ἰσχυρὴ ἐπίδραση τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς στοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τοῦ πασαλικοῦ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ σημαντικότερο ποσοστὸ ἀντιπροσωπεύει τὸ ἑλληνικὸ πληθυσμιακὸ στοιχεῖο¹. Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Βορειοδυτικῆς Μείζονος Μακεδονίας δὲν παύει νὰ ἔχει στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα στραμμένα τὰ βλέμματά του πρὸς τὴ Ρωσία, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὴν περιμένει τὴ λύτρωσή του ἀπὸ τὸ δυνάστη. Ὁ ρωσικὸς παράγοντας—καὶ αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ τὸ ἐπισημάνουμε—διαδραματίζει, τουλάχιστο ὡς τὸ 1856, οὐσιαστικὸ ρόλο ἀνάμεσα στοὺς χριστιανοὺς κατοίκους ὁλόκληρης τῆς Μακεδονίας. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ θάνατος τοῦ τσάρου Νικόλαου Β' τὸ Μάρτιο τοῦ 1855 ὑπῆρξε ὀδυνηρὸ πλῆγμα γιὰ τοὺς Ἑλλήνες κατοίκους τοῦ Μοναστηρίου, οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν στὸ σημεῖο, ἀπὸ τῆ μεγάλης τους ἀπογοήτευση, νὰ κλείσουν ἀκόμη καὶ τὰ σχολεῖα τους. Οἱ Ἑλλήνες δάσκαλοι καὶ οἱ καθηγητὲς τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τοῦ Μοναστηρίου σταμάτησαν γιὰ μικρὸ χρονικὸ διάστημα νὰ ἐκπληρώνουν τὰ ἐκπαιδευτικὰ τους καθήκοντα ἀρνούμενοι νὰ πιστέψουν ὅτι ὁ ἐπίσημος προστάτης τῆς ὀρθόδοξης θρησκείας ἦταν δυνατό νὰ χάσει τὴ ζωὴ του σὲ μιὰ τόσο ἄκαιρη γιὰ τὸν ἑλληνισμό στιγμὴ, μολονότι ὁ Γάλλος πρόξενος Bellaigue de Bughas, θέλοντας νὰ σταθμίσει τὸ βαθμὸ τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς στὸ ντόπιο ἑλληνοβλαχικὸ στοιχεῖο, τοὺς προέτρυνε νὰ ἐπιστρέψουν στὰ σχολεῖα τους. Δὲν ἦταν ὅμως μόνον ἡ ὁμοδοξία ποὺ συνέβαλε στὴν ἰδεολογικὴ προσέγγιση τῶν Ἑλλήνων τοῦ γεωγραφικοῦ αὐτοῦ χώρου πρὸς τὴ Ρωσία, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη ποὺ ἐνιῶθαν νὰ ἐκδηλώνουν διαρκῶς τὴν ἀντιπάθειά τους πρὸς τὸν Τοῦρκο δυνάστη. Ἄλλωστε ὁ Bellaigue de Bughas δηλώνει καθαρά ὅτι ὁ ἀνώτερος ἑλληνικὸς κλῆρος καὶ οἱ πρόκριτοι—ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ λαὸ—δὲν ἔτρεφαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ξεχωριστὴ συμπάθεια πρὸς τὴ Ρωσία. Ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐνδιέφερε ἦταν νὰ μὴ πραγματοποιηθοῦν οἱ μεταρρυθμίσεις, οἱ ὁποῖες θὰ ἐβλάπταν τὰ συμφέροντά τους². Γενικότερα ὅμως οἱ ἀρπακτικὲς διαθέσεις τοῦ ἀνώτερου κλήρου τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας εἶχαν προκαλέσει στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα τὴν ἔντονη ἀγανάκτηση τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ³. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ σχετικὲς μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ ὀρθόδοξου κλήρου διατάξεις τοῦ Τανζιμὰτ ἔγιναν δεκτὲς

1. Πρβλ. Κ. Βακαλόπουλου, Πολιτική, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου, σσ. 176-177.

2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 30 Μαρτίου 1855, ff. 33-38.

3. Κ. Βακαλόπουλου, Πολιτική, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ πασαλικοῦ Μοναστηρίου, σ. 184.

μέ μεγάλο ένθουσιασμό από τις λαϊκές μάζες που κινητοποιήθηκαν άμέσως κατά του μητροπολίτη Πελαγονίας¹.

"Υστερα από τὸ τέλος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐξασθένιση τῆς ρωσικῆς ἐπίδρασης στὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα, ἐντείνονται ἰδιαίτερα οἱ ἐπεμβάσεις τῶν Εὐρωπαϊῶν διπλωματικῶν ἐκπροσώπων τῆς Βορειοδυτικῆς Μακεδονίας στοὺς διοικητικοὺς μηχανισμοὺς τοῦ πασαλικοῦ, ἀλλὰ ἀρχίζουν νὰ παρουσιάζονται στὸν ὀρίζοντα οἱ πρῶτες ἐνδείξεις τῆς πανσλαβιστικῆς διείσδυσης στὸ βόρειο μακεδονικὸ ὡρὸ, ἐνῶ ἡ Γαλλία προσπαθοῦσε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη νὰ ἐδραιώσει τὴν ἐπιρροή της στὸ Μοναστήρι μὲ τὴν ἱδρυση καθολικῆς ἱεραποστολῆς. "Ετσι δημιουργοῦνται τώρα οἱ πρωταρχικοὶ πυρῆνες καὶ οἱ βασικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴ μετέπειτα φάση τῶν σκληρῶν ἐθνικῶν ἀνταγωνισμῶν στὴ Βόρεια Μακεδονία. "Ἢδη τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1857 ἡ ἑλληνικὴ κοινότητα Σκοπίων εἶχε ν' ἀντιμετωπίσει τὶς ἔντονες βουλγαρικὲς πιέσεις γιὰ τὴ δημιουργία ἀντίστοιχης κοινότητος. Τὸν ἴδιο μῆνα ἔφτασαν στὸ Μοναστήρι δύο Ρῶσοι ἐφοδιασμένοι μὲ συστατικὲς ἐπιστολὰς τῶν Ρώσων προξένων τοῦ Σεράγεβου καὶ τοῦ Σκούταρι, οἱ ὁποῖοι ζήτησαν τὴν ἐπίσημη προστασία τοῦ Bellaigue de Bughas καὶ τὴ συμπαράσταση τῶν Λαζαριστῶν². "Ας σημειωθεῖ ὅτι στὰ 1858 ζοῦσαν στὸ Μοναστήρι 10 καθολικὲς οἰκογένειες³.

"Ίδρυμα Μελετῶν
Χερσονήσου τοῦ Αἴμου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΠ. ΒΑΚΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

-
1. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 7 Ἀπριλίου 1856, ff. 148-149.
 2. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 19 Δεκεμβρίου 1857, ff. 261-262.
 3. AMAE, CPC, Turquie, Μοναστήρι, 29 Νοεμβρίου 1858, ff. 309-310.

RÉSUMÉ

Constantin Ap. Vacalopoulos, Evolution historique de la Macédoine du Nord-Sud au temps de la guerre de Crimée (1853-1856).

L'auteur de cette étude présente de nouveaux éléments historiques concernant la structure politique de la Macédoine du Nord-Ouest pendant la guerre de Crimée (1853-1856). Il se base aux rapports consulaires français de Monastiri jusqu'aujourd'hui inédits qui sont conservés aux Archives du Ministère des Affaires Etrangères à Paris. Le contenu de ces rapports se réfère aux impressions des consuls Français pendant leurs séjours à Monastiri et à l'état politique de la région du vilayet de Monastiti au milieu du XIXe siècle.